

ҒТАР 16.41.25

Ғылыми мақала

Э.Н. Оразалиева*Назарбаев Университеті, Астана, Қазақстан**(E-mail: elmira.orazaliyeva@nu.edu.kz)***Ел киесі – тіл****(Қазақ тілі оқытушылары халықаралық бірлестігі туралы)**

DOI:

Түсті: 13.08.2024; Мақұлданды: 19.09.2024; Онлайн қолжетімді: 5.12.2024.

«Ғұмыр бәйгесінде біздің қазақ тілі өз бәйгесін алар» деген Әлихан Бөкейханның ойлы сөздері қазақ деп жүрегі соққан әр азаматтың тамыр тынысын да, өмірлік ұстанымын да айқындары сөзсіз. Қанатын кеңге жайған еліміздің бүгінгі келбеті ғаламдық кеңістікке бой түзеген мемлекеттің мақсат-міндетімен, бағыт-бағдарымен сомдалатынын есте сақтасақ, келер ұрпақтың да киелі бастауын халық пен тіл ұғымдарының сабақтастығымен өлшеу маңыздылығы жадымызда болғаны дұрыс. Баланың саналы ғұмырын рухани құндылықтардың қуатымен, ұлттық ділдің тереңдігімен таразылауға мүмкіндік беретін бұл екі ғаламның мазмұнды кеңістігі – танымды тағылымға, тағылымды тарихқа, тарихты болашаққа жалғайтын күдірет.

Кезінде Ахмет Байтұрсынұлы «Өз тілімен сөйлескен, өз тілімен жазған жұрттың ұлттығы еш уақытта адамы құрымай жоғалмайды», – деп тұжырымдаған. Демек, жаһандық дағдарыстар мен сын-қатерлер заманында Мәңгілік елдің мәңгілік туын желбіретер ұрпақ тәрбиелеу, білімі мен мінезі тең түсетін өнегелі елдің елшісін дайындау, қасиеті мен ұлттық ғаламы бірлікке бастайтын халықтың өкілін қалыптастыру – қазіргі қазақ елі үшін құндылығы жоғары қадамдар. Тал бесіктен ана тілінде сөйлейтін елдің ұрпағы ғана тарихын қастерлейтін, дәстүрін сыйлайтын, салтын ардақтайтын ел болары хақ. «Ақыл жас ұланнан, жүйрік тай құланнан» екенін ұмытпаған елдің алдында бүгінде санаға қанат бітіру, зейінге тұлпар мінгізу, зердеге шапан жабу қажеттіліктері күн санап емес, сағат санап өсуде.

Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 25 жылдық мерейтойына орай өткізілген «Мәңгілік елдің мәңгілік тілі» атты Халықаралық симпозиум жұмысы нәтижесінде 2017 жылдың желтоқсан айында Назарбаев Университеті ұжымының бастауымен Қазақ тілі оқытушыларының халықаралық бірлестігі Әділет министрлігінің ресми тіркеуінен өтіп, өз жұмысын бастады.

«Сөз киесі – иесінде», – деп Дінмұхаммед Ахметұлы Қонаев атап өткендей, тілдің киесі оны тұтынушы халықтың бойында тұнып жатқан құндылықтармен, ішкі-сыртқы ғаламмен үйлесімділікте танылары анық. Осыған орай, Бірлестіктің өзіндік ерекшелігі мен қоғамға әкелер мүдделі үлесі де қазақ тілі оқытушылары мен мектеп мұғалімдерінің байланысын кеңейту, өзара пікіралмасу, тәжірибе бөлісу, халықаралық ынтымақтастыққа қол жеткізу, әдіскерлік дағдыларын ортаға салу сияқты міндеттерді шешу мүмкіндіктерімен өлшенді. Берекелі елдің болашағы мемлекеттік тілдің тағдырымен астарласқан заманда қазақ тілі мәселелерінің ғылыми-теориялық, педагогикалық қорын нығайту, тарату, әлемдегі тілдік білім берудің үздік тәжірибелерімен танысу мәселелері

Бірлестіктің мақсатын айғақтағаны анық.

«Халық өмірі бір жылдап, он жылдап, қатта жүз жылдап та емес, мың жылдап саналады... әр жұрт баласын әуелі өз тілінде оқытып, өз тілінде жазуға үйретіп, өз тілінің жүйесін білдіріп, жолын танытып, балалар әбден дағдыланғаннан кейін басқаша оқыта бастайды», – деп Ахмет Байтұрсынұлы атап өткендей, мемлекеттік тіл мәртебесіне ие қазақ тілінің өрісі оның қолданбалы сипатымен, аялық кеңістігімен, ғылыми мүмкіндігімен есепке алынары – шындық. Қазіргі қоғамның белді мүшесі – дүниетанымын жан-жақты ақпараттар кеңістігімен тығыз байланыста қалыптастыратын жеке тұлға, сондықтан ел болашағы жанұяда орныққан дәстүрден, балабақшаға аяқ басқан сәбидің тәрбиесінен, мектеп табалдырығын аттаған балалардың оқу бағдарламасынан, білікті маман болуға талпынған студенттің саналы жоспарлауынан әрі қоғамдық қатынастар мектебінің берік ұстанымдарынан басталатынын ұмытпағанымыз дұрыс. Бірлестік қазақ тіл білімі, елтану, тіл оқыту мен салыстыра-салғастыра талдау бағытында ғылыми зерттеулер жүргізу, ғылымаралық байланысты нығайта отырып, пікір алмасу, халықаралық ғылыми жобаларға қатысу, бірлескен зерттеу жобаларын жүзеге асыру, тілдік білім беру саласындағы оқыту әдістемелері мен инновациялық технологиялардың соңғы жаңалықтарын жинақтау, тарату бағыттарындағы жоспарлы міндеттерін жүзеге асырып келеді.

Қазақ тілін әрі бабалар мұрасының қоры, әрі ұрпақтың заманауи білімінің өзегі деп қабылдаған Бірлестік 2018 – 2022 жылдарға бекіткен Стратегиялық жоспарлау құжатына сәйкес 4 басты бағытты алға тартты. Сол арқылы қазақ тілінің даму кеңістігін де, жаһандық қауіп-қатерлерге төтеп берер қуатын да қазақтанудың іргелі ұстанымдарымен, ел тағдыры, бабалар аманаты құндылықтарымен бірлікте саралауды көздеді. Тарихи ілімнің бастауы мен мәдени дәстүрдің құнды қағидаттарын бойына жинаған қазақ тілінің даму алғышарттары оның ғылыми әлеуетімен теңестірілді. Нәтижесінде қазіргі тілдік білім беру үдерісі жеке тұлғаға бағытталып, тіл үйренушінің іскерлігін, коммуникативтік құзыреттілігін дамыту, қазақ тіл білімінің академиялық ғылыми қорын жетілдіру әрі тіл меңгертудің әдістемесін технологиялармен толықтыру міндеттерін өзектеді. Осы мақсатта дәстүрлі үлгілермен қатар, әлемдік тәжірибеге сүйенген модельдерді басшылыққа алу қазақ тілін оқытудың кәсіби-бағдарлық ұстанымдарын жан-жақты жүйелеуге, мемлекеттік тілдің мәртебесін көтеруге бағытталды. Нұрлан Оразалин «Тіл – ұлттың айбары мен айбыны» дегендей, рухани жаңғырудың өзегі, ұлттық жадының тұғыры деп танылар қазақ тілінің оқытылу, зерттелу бағыттарын кеңейту; Қазақстан Республикасының жоғары оқу орындарымен бірігу; Орталық Азия, Қытай, Жапония, Корея, Ресей, Түркия, Еуропа, Солтүстік Америка және тағы басқа әлем елдерімен өзара ынтымақтастықты дамыту заман талабымен айғақталған мәселелер деп танылды. Қазақ тілін өз алдына оқшау тұратын құбылыс ретінде емес, қарым-қатынастың құралы, ақпараттың кілті деп тану оның «ғұмырын» ұзартуға, қоғамдық қажеттілігін арттыруға септігін тигізері де ақиқат.

Қазақ тілінде бүкіл қазақ халқы, қазақ қоғамы сөйлесе екен деген мақсатпен Бірлестік STEAM бағдарламасын алғашқылар қатарында қолға алып, айтарлықтай жұмыстар атқарды, семинарлар өткізді. Бағдарлы тілдік білім беру жүйесінің ерекшеліктерін талдап көрсету, дәстүрлі тілдік білім беру үлгілерімен қатар, әлемдік тәжірибеге сүйенген модельдерді өзектеу қазақ тілін оқытудың ортақ модельдеу принциптерін айқындауға көмектесті. 2018 жылдан бастап Бірлестіктің ұйымдастыруымен әдістемелік семинарлар дайындалып, оқу-әдістемелік құралдар қолжетімділік мақсатында сайтқа қойылды. Қатысушылар қатарында мектеп, колледж, жоғары оқу орындарының қазақ тілі мұғалімдері мен оқытушылары, тіл орталықтарының қызметкерлері қамтылды. Алғашқы семинарлар 2 күндік мерзімде ұйымдастырылса, 2019 – 2023 жылдар аралығында өткен семинарлар 1 апталық, 2 апталық бағдарламаларға ұласты.

Ғылымаралық кеңістікке шығу мақсатында қатысушыларға «STEAM жүйесі бойынша тіл оқыту: технологиялар мен дағдылар», «Бағдарлы тілдік білім: интеграция, инновация, технологиялар» деген тақырыптар ұсынылды. «STEAM» – ғылым, техника, инженерия, математика және өнер салаларын қамтуға негізделген кілт ұғымның аясында тілдік білім берудің жаңа мүмкіндіктері мен технологиялық құралдары қатысушылар тарапынан асқан қызығушылықпен қабылданды. Playposit, Socrative, Thinglink & Google Doc қосымшалары негізінде қазақ тілін оқыту жүйесі мен тапсырмаларын мультимедиялық құралдарға бейімдеу, сол арқылы тіл үйрену немесе жетілдіру сабақтарының тиімділігін арттыру семинарлар тізбегінің басты міндеттерін айқындады.

Жылдан-жылға нығайып келе жатқан білім және ғылым, кәсіби дайындық пен тәжірибе алмасу салаларындағы қарым-қатынастар жастар мен орта буын өкілдері арасындағы тілдік дайындықтың деңгейін сапалы теңгерімде ұстауға негіз болып отыр. Бірнеше тілде еркін сөйлейтін тұлға мемлекеттік мүдде қағидаттарын жаһандық ұстанымдарға негізетумен қатар, өркениет құндылықтарын ұлттық ойлау сүзгісінен өткізу қажеттігін де өзектей алады деп есептеледі. Нәтижесінде Бірлестік қазақ тілін оқытудың лингводидактикалық негізі мен технологиясын дамыту бағытында Қазақстандағы жаңа педагогикалық зерттеулермен танысу, деңгейлік қазақ тілін оқыту әдістемесі бойынша тәжірибе алмасу, оқулықтар мен оқу-әдістемелік құралдардың қорын жинақтау, тілдік білім берудің халықаралық тәжірибесін жүйелеу, қазақ тілін екінші тіл ретінде меңгерту әдістемесін жетілдіру, кәсіби қазақ тілін оқыту әдістемесі мен технологиясын дамыту, кәсіби мамандардың қатысуымен бірлескен семинарлар өткізу сияқты мәселелердің жүзеге асырылуына ат салысып келеді, себебі құрылымдық және модельдік жоспарлау әдістерін ұтымды қолдану арқылы кәсіби қазақ тілін оқытудың пәнаралық интеграцияға негізделген бағытын дамыту бүгінгі күні аса маңызды болып табылады.

Қазақ тілі оқытушыларының тәжірибе алмасу платформасын дамыту – білім беру жүйесінің уақыт күттірмейтін талаптарының бірі. Біліктілігін арттыруға келген мамандардың кәсіби-коммуникативтік қабілеттерін жетілдіру бағытында арнайы кейс жаттығуларын, тест тапсырмалары мен ойын формаларын дамыту, соның негізінде белсенді лингвистикалық капитал мен терминологиялық базаны қалыптастыру – Бірлестіктің ұтымды шешімдерінің бірегейі. Семинарлар әрі отандық әдіскерлердің тәжірибелерімен, әрі Маһира Якуп, Диана Коб-Зигада, Туғба Йилдирим, Эрик Аасланд сияқты шетелдік мамандардың ғылыми-әдістемелік технологияларымен танысуға мүмкіндік берді. Қазақ тілі және түркітану департаменті оқытушыларымен қоса, қазақ тілін оқыту шеберлігін КИМЭП, М.С. Нәрікбаев атындағы КазПЮУ Университеті мен Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, Сулейман Демирель атындағы және Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар мен әлем тілдері университеттерінің мамандары ортаға салды. Әрбір ұйымдастырылатын семинар өз алдына ерекше мақсат-міндеттер қоятыны заңдылық, өйткені семинар сіздің өсу деңгейіңізді, тану жолыңызды көрсететін жақсы платформа деп есептеледі. Болашақта ұтымды жалғасын табатын бұл бастаманың маңыздылығы лингводидактикалық орталықтардың, әдістемелік мектептердің өзектелуімен түсіндіріледі.

Ғылыми сабақтастық нәтижелері ел болашағына қызмет ету үшін кез келген тұжырым қазақстандық және шетелдік маманның бірлескен сараптамасынан өту керек. Бұл біржақты пікірлерді болдырмаумен қатар, қазақтанудың киелі құндылықтарын дұрыс көрсете білуге әрі халықтық дәстүрлерге терең пәлсапалы түсініктемелер беруге көмектеседі. Елтанудың іргесі берік, ұрпақ алдындағы абыройы асқақ болу үшін ғылымға артылар жүктің салмағы зор. Осы мақсатта Қазақстанның жоғарғы оқу орындарымен байланыс орнату, бекітілген ғылыми зерттеулер бойынша ортақ ақпараттық қор дайындау; ғылыми-әдістемелік семинарлар өткізу, академиялық ұтқырлық аясында қазақ тілінен ғылыми зерттеулер жүргізіп жүрген шетелдік зерттеушілердің тізімдемесін

дайындау, түбі бір түркі тілдерімен байланыс орнату, шетелдегі қазақ тілі мәселелерін зерттеуші мамандардың, студенттердің қорын веб-парақшаға орналастыру да болашақта атқарылар шаралардың құнды арнасы.

Әр адамның өмірлік ұстанымы да, тіршіліктегі сенімі де тіл мен рух сияқты ұғымдардың киесімен өлшеніп, құдіретімен жаңғырып отырғаны абзал. Әр игі істің бастауында «қазақтың тілі», «қазақтың жолы», «қазақтың болашағы» деген мағыналы бірліктер көрініс тауып, «ұлттық жады», «ұлттық код», «ұлттық бірегейлік» мәселелері «жаһандық бәсеке» қағидаттарымен үйлесімді сабақтастық құраса, қазақ тілінің, шын мәнінде, «ғұмыр бәйгесіндегі» өзіндік орны анық болар деген үміттеміз.

Қазақ тілі оқытушылары халықаралық бірлестігіне әрі оның сөзтанымын ойтанымына жалғаған тұңғыш басылымына ақ жол тілейміз!